

Tweede dag RH, 27-9-2022, 5783,

Derasja van Rabbijn Menno ten Brink

Een paar honderd jaar geleden was de Thematische vraag die Joods Nu gesteld heeft blasfemisch of in ieder geval niet aan de orde: “Wat moeten we met God”? Volgens moderne begrippen, in onze gesecculariseerde en geïndividualiseerde samenleving, ook nog steeds een vraag die wat stof doet opwaaien. Hoezo de vraag of God nog centraal staat? Terwijl we in onze machzor, zelfs de nieuwe en de sidoer, op iedere bladzijde de Naam van God tegenkomen, in al zijn diversiteit: Eeuwige, Heer, Schepper, er zijn zo'n 70 namen, waarmee we het onbeschrijflijke omschrijven.

In onze traditionele toravorlezing, staat de stem van God ook centraal, want Awraham hoort de stem en luistert ernaar, gaat met zoon Jitschak naar de plaats die de Eeuwige hem wijst, om hem te offeren, voor diezelfde God. Gelukkig net op het laatste moment, komt er een bat kol, een stem uit de hemel, die Awraham zegt dat toch niet te doen. Een ram staat in het struikgewas, die wordt door hem geofferd, in plaats van Jitschak, en nog steeds blazen we de sjofar om ons onder meer aan dat moment te helpen herinneren. Was dat moment die stem die Awraham hoorde? De offerbereidheid? Of de ram, die geofferd werd in plaats van het mensenoffer? Wat hoorde Awraham nu precies? Hoezo wilde een God dit offer, terwijl hij juist Awraham had geroepen, lech lecha, om een groot volk te worden? Dat stond haaks op elkaar. Hoorde Awraham zichzelf? Had hij nog een gedachte aan de afgodendienst waar hij juist mee gebroken had? Eigenlijk weten wij het antwoord niet. Wat we wel weten is dat het offer niet voltooid werd, want anders hadden we nu niet hier gezeten. Het was later Jaakov, de kleinzoon van Awraham, de zoon van Jitschak, die in zijn angst en nood, midden in de nacht vocht met een 'iesj', een man, wat meestal vertaald wordt, met een engel. De hele nacht streed hij. Het was de nacht voordat hij Esau zou ontmoeten, zijn broer die hij jaren geleden het eerstgeboorterecht had ontfutseld, en die woedend op hem was. Hij was doodsbang dat Esau hem en zijn inmiddels uitgebreide familie, wat zou aandoen. Vocht hij met Esau, met een engel van God, of streed hij met zichzelf in een nachtmerrie? De tekst zegt dat toen de man in de ochtend wegging, Jaakov's naam veranderd werd in Jisraeel: hij die streed met God en overwon. Dat is de naam van Israël geworden, van ons, en van ons land. Dat is waarom de vraag in Joods.Nu gesteld is, omdat we nog altijd strijden met God, proberen te begrijpen wat het inhoudt. Vaak staan er moeilijke teksten in onze sidoeriem en machzorie. Als je de tekst letterlijk neemt, is het nog moeilijker, geloof ik dat wel wat er staat? Voor velen is het Hebreeuws veel prettiger, want dat versta je niet letterlijk, heeft een mystieke klank, van jaren geleden, van onze traditie en geschiedenis, zeker als we de teksten zingen, met de vaak zo prachtige melodieën, van vroeger, die ons in de stemming brengen van de Hoge Feestdagen, of Sjabbat of de gewone feestdagen. De teksten komen vaak ook uit een ver verleden, waar geloof anders werd beleefd dan tegenwoordig. Maar wat moeten we dan nog steeds met God? Het thema van Joods Nu gaf behoorlijk wat commotie bij een aantal mensen. Hoezo stel je vragen over het fundament van ons Jodendom? En als ik eerlijk ben, fronste ik mijn wenkbrauwen ook even. Tora, onze duizenden jarenlange traditie, vormt de rode draad van ons volk, onze cultuur, wie we als Joden zijn. Maar moet je alles letterlijk nemen wat in de tefillot, de gebeden staat? Ook het scheppingsverhaal nemen we niet letterlijk, omdat we heel goed weten dat de

wereld niet in 7 mensen dagen zijn vorm kreeg zoals we die nu kennen. Als je het verhaal neemt en er tijdseenheden van maakt, klinkt het al veel logischer. Dan nog kan je van een schepping spreken en een Godsbegrip als overdrachtelijke Schepper, die dit alles in werking heeft gezet. In het scheppingsverhaal zien we dat de mens naar Gods beeld werd geschapen. Volgens onze joodse traditie heeft ieder van ons een goddelijke vonk in zich, ieder mens, dat houdt dus in dat er miljarden mensen op aarde zijn, die naar Gods beeld zijn geschapen. Wij zijn dus allemaal een deel van dat grote scheppingsplan, en dat viereen we deze dagen met Rosj Hasjana.

Wij maken geen beeld van God, we hebben zelfs grote moeite Hem of Haar een Naam te geven, want dit alles beperkt het begrip, terwijl het juist onbegrensd is. We vertalen een beracha wel met God van tijd en ruimte, maar liever zouden we zeggen: Eeuwige van tijd en ruimte, want die tijd en ruimte kent dan geen beperking, er is geen begin en geen einde, de *een sof. Joet-hee-wav-hee*, is de Naam van God die wij niet uitspreken, en dat kan ook niet omdat het betekent: Hij was, Hij is en Hij zal zijn, in één Naam tegelijkertijd verleden, heden en tegenwoordige tijd. Dat kunnen wij niet bevatten.

Misschien is de vraag naar het bestaan van God wel geen juiste vraag. De vraag zou beter geformuleerd kunnen worden hoe wij als mensen, dat wat sommigen als God zien of erin geloven, hier in ons leven zichtbaar maken? Het is dan niet de vraag: geloof je? Maar meer de vraag wat doe je? Dat is de eigenlijke joodse vraag, wie weet komt dan ook wel het Godsbesef, of misschien niet, maar dan nog ben je joods. Bij de openbaring van Tora zei het volk in Sjemot (24:7) *naasee wenisjma*, in die volgorde. We zullen doen en we zullen luisteren. Doen is waar we naar vragen, dat bepaalt als eerste wat Joden zijn. De vraag naar het geloof is helemaal niet joods, dat is iets privés en misschien wel veel meer een christelijke dan joodse vraag. Geef je onze tradities door aan de volgende generatie? Waardeer je de normen en waarden van Tora, of je ze nu wel of niet van goddelijke oorsprong vindt, en met name wat doe je ermee in je leven? De mitswot, *been adam lechawero*, tussen de mensen onderling zijn van essentieel belang, omdat Tora gestoeld is op *we'ahavta lere'acha kamocho*, hou van de ander als van jezelf, en dit citaat eindigt met: "Anie Adonai", om te onderstrepen dat hier eeuwigheidswaarde aan gekoppeld is, een waarde die groter is dan ons mensen. En het maakt niet zoveel uit hoe je dat noemt. In Joods Nu vertel ik hoe mijn niet religieuze moeder z'l, altijd door de woorden en melodie van het Sjema geëmotioneerd was, dochter van een orthodoxe chazzan en, zoals dat toen heette godsdienstleraar. Waren het de woorden? De melodie? De context? Het samen in sjoel zijn? God? Het maakt niet uit. Het was het diepe gevoel, dat je emotioneel geraakt wordt. Om joods te zijn, om joods te doen.

Ik eindig met een verhaaltje dat de kern aangeeft van het Thema van Joods.Nu: Wat moeten we met God?

Edmond Fleg (1874-1963), "Waarom vast je met Jom Kipoer?"